

על סף קריסה: איך הכלכלה הפלסטינית מחזיקה מעמד?

written by אלי קלוטשטיין | 29.04.2026
פורסם במקור ראשון, בתאריך 29 באפריל, 2026.

הרשות הפלסטינית הוציאה לפועל בשבוע החולף מפגן כוח משמעותי, כשהצליחה לערוך בחירות מקומיות ביהודה, שומרון ורצועת עזה, לראשונה זה 20 שנה. 70 אלף מצביעים היו רשומים לבחירות בעיר דיר אל-בלח, אף שרק 20 אחוזים מהם בערך טרחו ובאו עד לקלפי. זה מספר נמוך יחסית, אף שבכלל שיעור ההצבעה בקרב הפלסטינים היה נמוך: בסביבות 40 האחוזים.

אבל דווקא בשבוע הזה אנחנו מתבשרים גם על כך שהרשות הפלסטינית ¹ שוב, כמו בעבר ² מתמודדת עם מחסור משמעותי בכספים, שבעתיד הלא רחוק עשוי להביא אותה למצב של קריסה כלכלית מוחלטת.

כמה פעמים שמעתם על כך שהרשות הפלסטינית עומדת בפני סכנת קריסה? וכמה פעמים זה קרה? ובכל זאת, אי אפשר להתעלם ממצבה הכלכלי הקשה של הרשות. אומנם, בישות שהצליחה להפוך את קיבוץ הנדבות לאומנות של ממש קשה לפעמים לדעת מתי העסק אכן אמיתי ומתי הוא מבויס, אך ברור שכספים אין שם בשפע. דבר נוסף גם הוא ידוע: בסופו של יום, האזרח הפלסטיני הקטן הוא זה שנפגע.

סקר של מכון המחקר המוביל ברשות, בראשות ד"ר ח'ליל שקאקי, שפורסם בתחילת החודש בדק אצל התושבים הפלסטינים מה מצבם הכלכלי, והצביע על הידרדרות חמורה. כזכור, מאז פרוץ מלחמת חרבות ברזל רבים מהפועלים הפלסטינים שהועסקו בישראל כבר לא מקבלים היתרים לעבוד כאן, ופרנסה לא מצויה להם בשפע. האובדן של ההכנסות הללו לכ-200 אלף פועלים, אולי אף יותר, משפיע עליהם מאוד.

לפי הסקר, רק 8 אחוזים מתושבי יהודה ושומרון שהשתתפו בסקר אמרו שמצבם הכלכלי "טוב" או "טוב מאוד", לעומת 28 אחוזים שנתיים קודם לכן. זו ירידה בסדר גודל עצום, שמצביעה על ההבנה של התושבים עצמם כי המצב הכלכלי מחמיר. במקביל, 92 אחוזים הגדירו את מצבם "רע" או "רע מאוד", לעומת 71 אחוזים לפני שנתיים.

כשנשאלו מה הסיבה למצב הזה, הרוב (40 אחוזים) השיבו שהבעיה היא היעדר עבודה. יוקר המחיה היה הגורם השני (20 אחוזים) בדירוג, והשכר הנמוך היה השלישי (18 אחוזים). למעשה,

המצב כה חמור, עד שרבים דואגים שלא יימצא להם די כסף לרכוש מזון: 59 אחוזים מתושבי יהודה ושומרון בסקר אמרו כי הם דואגים שלא יהיה להם די מזון, ו-41 אחוזים דיווחו כי היו מוכרחים לוותר על ארוחות באחרונה בשל מחסור בכסף.

קשה להמעיט בחשיבותם של הנתונים הללו, שכן יש להם השלכות פוליטיות ומדיניות על הרשות, ואפילו גם השפעות ביטחוניות. אומנם מאז 7 באוקטובר, ועל רקע היתרי העבודה הנרחבים שניתנו לאוכלוסיית עזה קודם לכן, אנו נזהרים מנפילה לקונספציות שקושרות בין מצבם הכלכלי של הפלסטינים ובין עלייה בהיקף של פעולות טרור. ברור ששכנינו לא באמת צריכים תירוצים כדי לצאת לטבוח בנו, ואין לתלות זאת בנסיבות כלכליות גרידא. ובכל זאת, במאזן הכולל, כאשר תושבי יהודה, שומרון ועזה מגיעים לפת לחם, ברור שמתגברת טינתם כלפי מי שנתפס כמדכא שלהם.

בינתיים, לפחות, המצב הכלכלי הקשה אינו בא לידי ביטוי בהחרפה של הפיגועים נגד אזרחים ישראלים או כוחות הביטחון. מנתוני שב"כ עולה כי בשלושה החודשים הראשונים של 2026 כמות הפיגועים החמורים, ניסיונות הפיגוע, ירי הרקטות מעזה ואפילו מספרי ההרוגים והפצועים אצלנו ירדו משמעותית לעומת התקופה המקבילה אשתקד.

כך למשל, בסך הכול נהרג בינואר-מרץ 2026 ישראלי אחד ו-21 נפצעו בפיגועים, לעומת עשרה הרוגים ו-71 פצועים בשנה שעברה באותה תקופה. בינואר-מרץ 2025 בוצעו 25 פיגועים "משמעותיים", כהגדרת שב"כ, לעומת שבעה בלבד השנה. ירי הרקטות מעזה השנה היה מזערי עד לא קיים, בעוד שבשלושה החודשים הראשונים של 2025 שוגרו יותר מארבעים רקטות מהרצועה. חלק מזה הוא תוצאה של "הפסקת האש" ברצועת עזה, וחלק קשור גם ליד הקשה שהנהיג צה"ל ביהודה ושומרון בשנתיים האחרונות. העבודה הקשה הביאה תוצאות.

אבל לא לעולם חוסן. אין צורך בתשתיות מאורגנות כדי לבצע פיגועים קטלניים, ובעבר גבו גם פיגועי ה"זאב הבודד" ¹ המחבל שפעל לבדו, מצויד בסכין ² מחיר כבד. אומנם לא בהכרח המצב הכלכלי דוחף לכך, אבל אי אפשר לשלול שמדובר בגורם שתורם לכך.

פרופ' קובי מיכאל, עמית בכיר אצלנו במכון משגב עם ניסיון ארוך שנים בפעילות מבצעית ומחקר בזירה הפלסטינית, פרסם החודש סקירה מקיפה על המצב ביהודה ושומרון, והזהיר כי "המצב הכלכלי מהווה גורם מערער משמעותי ³ אבטלה גבוהה, קריסת ההכנסות ברשות הפלסטינית והגבלות תנועה מייצרים תסכול עמוק, ומהווים קרקע פורייה לגיוס לטרור". הוא גם מייחס את הירידה בפיגועים בעיקר למאמצי הסיכול של ישראל, אך מזהיר כי מדובר בחרב פיפיות: אף שלעולם אין להפסיק לעמוד על המשמר ולפעול לנטרול המזימות של אויבינו, צריך לזכור גם כי הסיכול בפני עצמו מהווה גורם מסלים, שכן הוא יוצר חיכוך, נפגעים ומקדם אפשרות לתסיסה.

האירופים שמו ברקס

מעבר לוויכוח הנצחי של ביצה ותרנגולת בשאלה מה קדם למה אצל הפלסטינים, הפיגועים או העוני, מעניין להבין איך מגיעה הרשות למצב כזה. מה דוחף אותה לסף התהום בכל פעם מחדש? ואיך יכול להיות שבכל פעם מחדש אנחנו שומעים אזהרות על כך שעוד רגע היא תיפול ותגרור אותנו לכאוס, ובסוף בכל זאת אבו-מאזן וחבר מרעיו מצליחים לגרור את העסק עוד קצת?

אין חולק על כך שהרשות סובלת ממחסור קשה בכספים, שמשתקף גם בחובות שלה. בינואר 2026 הגיעו חובותיה לכ-47.7 מיליארד שקלים, שמהם קצת פחות מרבע לגורמים מקומיים. הכלכלה הפלסטינית, אליבא דדו"ח של סוכנות הסחר והפיתוח של האו"ם, התכווצה ב-30 אחוזים ב-2024 לעומת 2022 ² ומאז המצב רק החמיר.

בשל מצבה הקשה נאלצה הרשות לקצץ רבות מהמשכורות של עובדיה, כולל מורים או אנשי מערכת הבריאות, שראו את שכרם יורד אפילו ב-50 אחוזים. החודש היא הודיעה כי תשלם לעובדיה רק 600 דולרים כמקדמה על משכורת ינואר, שטרם שולמה, ולא הצליחה להעביר להם יותר מכך. משכורות מאוחרות יותר, כמובן, אפילו לא נמצאות באופן. הקיצוץ היה רוחבי, ללא תלות בגובה המשכורת או התפקיד: נפגעו מכך אנשי ביטחון, רופאים, פקידים ועוד.

מלבד אובדן התעסוקה בישראל, יש כמה גורמים אחרים שתורמים למשבר הכלכלי ברשות: אף שהאיחוד האירופי אישר לפלסטינים חבילת סיוע כלכלי בגובה 1.6 מיליארד אירו לשנים 2025-2027, הוא התנה כל מימון נוסף בהסכמה פה-אחד של כל המדינות החברות באיחוד. הכסף הזה, ככל הנראה, לא מספיק בשביל לכלכל את הרשות והוצאותיה, והיא פנתה לאירופים בבקשה לתקציב חירום נוסף בגובה של 300 מיליון אירו. אלא שהשבוע האירופים דחו את הבקשה, לפחות לעת-עתה. לפי חלק מהדיווחים הם גם הפנו את הפלסטינים לקושש תרומות אצל מדינות ערב, ואף אמרו כי תרמו עד כה סכומים חסרי תקדים לרשות.

אלא שהרשות נקלעה עקב הסירוב הזה למשבר עוד יותר קשה, שכן כעת היא מבינה שבמצב הנוכחי היא לא יכולה עוד להסתמך על תוספות תקציב מאירופה. זאת, בין היתר, משום שלדברי מקורות באיחוד ישנה הבנה עקרונית של התורמים שלפיה הקצאה של עוד כספים לפלסטינים לא תפתור את המשבר הבסיסי שם, ורק תהווה פלסטר על פצע גדול.

אבל גורם משמעותי עוד יותר למחסור הפלסטיני במזומנים נובע מהחלטתה של ישראל לא להעביר לרשות את כספי הסילוקין, מיסים ומכסים שהיא גובה בשבילה (כגון מע"מ) בהתאם להסכמות מימי אוסלו, ואשר מהווים עשרות אחוזים מתקציבה השוטף. השבוע הודיע שר האוצר בצלאל סמוטריץ' כי גם החודש הוא יקפיא את הכספים הללו, ואמר כי הסיבה לכך היא תמיכתה של הרשות בטרור והמשך הקמפיין המדיני הבינלאומי נגד ישראל.

החודש, למשל, עמד הסכום של הכספים הללו על כ-740 מיליון שקלים ³ אגב, שמהם, לפי הודעת משרד האוצר, הלכו כמה מאות מיליונים לכיסוי חובותיה של הרשות לחברת החשמל הישראלית ולחברות המים. סכום חודשי כזה לא מועבר לפלסטינים כבר כשנה, מהלך שקיבל

חיזוק בין היתר בשל הקמפיין שהובילה הרשות להכרה של מדינות העולם בפלסטינים בשנה שעברה.

ראש הממשלה הפלסטיני, מוחמד מוסטפא, האשים את ישראל ב"כיבוש כלכלי" עקב ההחלטה הזאת, ואמר כי כתוצאה מכך הרשות נאלצת למעשה לנהל תקציב ללא הכנסות ממיסים כלל. אלא שלא זיק למוסטפא להסתכל קצת פנימה ולהבין את הגורמים להחלטות הללו. מלבד הקמפיינים המדיניים נגד ישראל, רק השבוע פורסם דו"ח חדש של מחלקת המדינה האמריקנית, שבו נקבע כי הרשות ממשיכה לשלם קצבאות למחבלים, אפילו אחרי אינספור הבטחות שתחדל מכך. הדו"ח מתייחס לתקופה שבין אוגוסט 2025 לינואר השנה, ובו הממשל בארה"ב מאשר כי הרשות שילמה אפילו למחבלים שהוצאו מבתי הכלא בארץ בפעימה האחרונה תמורת החטופים האחרונים שחמאס שחרר מעזה.

נקודת מבט מערבית

איך יכול להיות שלמרות כל האיומים בקריסה כלכלית, הרשות הפלסטינית עדיין מחזיקה מעמד? התשובה הראשונה, בדומה לאיראן אולי, היא שקשה מאוד לחזות מראש "קריסה כלכלית". יש לה סימנים מקדימים כגון אינפלציה גבוהה, חובות ומשבר נזילות, אך לעיתים היא מתרחשת בשלבים ואינה מוחלטת, והיא גם יכולה לבוא לידי ביטוי למשל בגריעת פונקציות שירותים מסוימות לאזרחים, ולא בנפילה מוחלטת של גורמי השלטון.

עניין אחר שאולי מונע את הקריסה הכלכלית של הפלסטינים הוא יכולתם לשנורר כסף ממגוון מקורות בעולם. זה כולל את ארה"ב, ארצות אירופה, מדינות ערב כגון קטאר ועוד, שנידבו רק בעשור האחרון לפי ההערכות עשרות מיליארדי דולרים לפלסטינים. אייל עופר, חוקר הכלכלה הפלסטינית, מסביר שבעבר הרשות נשענה מאוד על תמיכה חיצונית מהעולם, שכיום עודנה קיימת ² אבל כעת ניתנת בהיקפים קטנים יותר. המצב הזה, כמובן, הפחית ממאזן המזומנים של הרשות, והכניס אותה לגירעון.

כעת, אומר עופר, המצב השתנה, והרשות מנהלת כנראה כלכלה בדרך אחרת. לדבריו, כלכלות כמו זו של הרשות מתאפיינות הרבה פעמים בהתנהלות פיננסית שונה ממדינות מפוקחות ומנוהלות היטב, שלפחות תיאורטית יכולה לאפשר להן צינור חמצן ארוך טווח: כך למשל, הרשות יכולה להחזיק קו אשראי מול הבנקים הפלסטיניים, שבהם מצטבר הון אדיר במזומן ³ כל המשכורות של הרש"פ, שנוספות לכל יתר המזומנים של האזרחים הפלסטיניים שנשמרים שם. כך בבנקים יש די מזומנים כדי להעמיד חוב לרשות, ברשות חיים על ההלוואות הללו, איש לא בודק מה הוחזר וכמה החוב גדל, ואת המשכורות שלה הרשות מפקידה בחזרה באותם בנקים.

גם העולם ממשיך להעביר כספים לרשות, חלקם לא ישירות אלא בדרכים עקלקלות, וחלקם גם ניתנים כהלוואות. ספרד ואיטליה, למשל, רשומות כמלוות לרשות בשנה זו. הכספים הללו זורמים לבנקים, כך נוצרת ברמאללה התנהלות כלכלית פיקטיבית, לכאורה, כאשר לבסוף הבנקים מלווים שוב את אותם מזומנים לרשות.

בצורה כזאת הכלכלה מבוססת על קווי אשראי שמגיעים לרשות ועוברים שוב לבנקים, וחוזר חלילה. זה יכול להימשך גם שנים רבות, הלך ושוב. החובות נרשמים בתור כספים שהרשות חייבת לבנקים, ואיש לא בודק אם אכן יש כסף מזומן כנגד כל החובות וההלוואות, הבנק יכול לתפקד וכך גם הרשות. לפי נתונים כלכליים עדכניים של הרשות עצמה, בין 20 ל-25 אחוזים מהחובות שלה כיום הן לבנקים המקומיים.

לפי הגישות הללו, הרשות אכן במצב קשה, אך איכשהו לאורך השנים היא הצליחה "להסתדר", למשוך הלאה ולהחזיק מעמד. אך לסא"ל במיל' עמית יגור, לשעבר בכיר בחטיבה האסטרטגית באגף התכנון וסגן ראש הזירה הפלסטינית, יש ראייה שונה לגמרי על המצב. לדבריו, התפיסה שלנו על רמת העוני אצל הפלסטינים נגועה וסובלת מהשלכה של תפיסותינו עליהם. "יש שם שכבה עשירה יחסית, אליטה עם מכוניות מפוארות, וישנו יתר העם, שחי את חייו. אי אפשר להשליך מהתפיסה שלנו לגבי רמת העוני שלו. השכבה הזאת לא מכירה תנאים אחרים, ובסך הכול היא חיה את חייה ומספקת את צרכיה", הוא מסביר.

"במצב הנוכחי, כשיש פגיעה זוחלת בכלכלה והם אולי לא מצליחים לענות על הצרכים שלהם ולספק די כסף לארוחות, יש ירידה במצבם, זה ברור. אבל השאלה היא מה הם דורשים מעצמם: האם האוכל הוא הצורך הבלעדי בסולם העדיפויות, או שיש גם דברים אחרים, כגון לכלכל את הילדים, לממן את לימודיהם ועוד? יש פה מגוון אמות מידה שצריך להעמיק בהן כדי להבין את המצב לאשורו. בכל מקרה, גם ההתערערות הנוכחית לא מיתרגמת למחאות ² לא נגד הרשות, וגם לא בשלב הזה לאינתיפאדה מסוג כלשהו נגד ישראל".

יתרה מכך, סא"ל במיל' יגור סבור שאפילו האזהרות מפני קריסת הרשות צריכות להיבחן בזהירות. "לכל הגורמים שמדברים על מצבה של הרשות יש אינטרסים, הרבה מאוד פוזיציות פוליטיות, ביטחוניות ועוד", הוא מתריע, ואומר כי לעיתים העמדות הללו גורמות להצגה של המצב באופן אחר. יתרה מכך, הוא אומר, בישראל שגו בעבר בקריאת המפה אצל הפלסטינים, ומביא לכך דוגמה מהאופן שבו נתפסה הכלכלה בעזה: "שנים סיפרו לנו שהם חיים במצב כלכלי קשה, אך התמונות שקיבלנו מעזה לאחר 7 באוקטובר גילו שהיו להם שווקים תוססים, מסחר פורה, ייבוא שנכנס לרצועה, שכלל טלפונים ותכשיטי זהב ועוד. זה לא היה בוורלי-הילס, אבל זה לא היה קשה כמו שתיארנו אותו, ובהחלט הגיוני לפי אורח החיים שלהם. זה מה שהוביל אותנו לתת הקלות לעזה ולבחון דרכים לעזור להם. אבל זה נעשה במצב שבו המצב ברצועה לא היה אולי כל כך גרוע, וחמאס הרגיש שיש לו גב לצאת ולבצע את פיגועי 7 באוקטובר".

כלומר, בראייתו של יגור, לא רק שאולי אנחנו מנתחים את המצב באופן שגוי ועל פי תפיסת עולם שאינה מתאימה לקהל היעד, אלא שגם את ההשלכות שאנו גוזרים מכך אנו "תופרים" לאותה תפיסה. לפיכך, הוא מזהיר, עלינו לפתוח את העיניים לגבי מצב הכלכלה ברשות, ולבחון אם אכן הוא כה גרוע כפי שמספרים לנו.

"יכול להיות שאנחנו חוטאים גם בעניין הרשות באותה אמירה", אומר יגור, "אנחנו מסתכלים על

זה מנקודת מבט מערבית, לפי המדדים שלנו, אבל בערים הגדולות ובקרבת השכבה הרגילה בעם אפשר לומר בזהירות, מבלי להיות שם, שאנו לא מזהים שבר חברתי [?] לא בהפגנות או ברשתות החברתיות [?] שמעיד על הידרדרות כלכלית קשה. זה אומר שהם יכולים לספוג את המצב הנוכחי, ויחסית זה עדיין מספק אותם. לדעתי, לפיכך, יש עוד כשרת דרך לעבור לפני שנגדיר את מצבה של הרשות כבכי רע. מדאיג הרבה יותר, בעיניי, למשל, הוא המצב שיהיה שם ביום שאחרי אבו-מאזן".

ראוי בהחלט להתווכח לגבי האופן שבו אנו חוקרים ומנתחים את מצבם של הפלסטינים, ועל פי אילו אמות מידה. זהו ויכוח שיש לו גם השלכות מעשיות, ולכן אין להקל בו ראש. בישראל שלאחר מאורעות 7 באוקטובר, מכל מקום, ודאי שאסור לנו לזלזל בצד השני או לקחת מקדם ביטחון רחב מדי. מנגד, בוודאי במצב שבו אנו מותחים את השמיכה ביחס למשאבים והקשב של מערכת הביטחון בזירות רבות, צריך גם להיזהר מפעולות מחמירות שלא לצורך.

על הקו הדק הזה צריכים הגורמים האחראיים להלך, מתוך ניסיון לעמוד עם יד על הדופק ולהעריך נכונה, מתוך פיכחון מלא והזהירות המתבקשת, את המצב בשטח ואת השלכותיו. אכן סביר להניח שהמדדים האובייקטיביים מצביעים על הידרדרות כלכלית ברשות הפלסטינית וקשיים מתגברים אצל האזרחים, אך אין משמעות הדבר שבהכרח היא תיפול מחר או שהפלסטינים ביהודה ושומרון יצאו לגל פיגועים.

בה בעת, עלינו לקחת בחשבון את כל התסריטים שעל השולחן, לבחון את ההשלכות, הסכנות וההזדמנויות שלהם, ולהיערך למגוון אפשרויות שיקרו בעתיד הקרוב. אם נסתכל על המצב בעיניים פקוחות, אפשר לקוות שנשכיל להימנע מהפתעות נוספות בנוסח מתקפת חמאס לפני שנתיים.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.